

تأثیر مهاجرت بر توسعه شهری با استفاده از مدل SWOT، مورد مطالعه: شهر بابل

*اسماعیل نصیری هندخاله^۱، سید محسن حسینی فر^۲، علی احمدی^۳

۱. دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه پیام نور

۲. دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه پیام نور

۳. دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه ریزی شهری، مدرس دانشگاه‌های آزاد اسلامی و علمی کاربردی بانه

دریافت: ۹۴/۰۱/۲۵ پذیرش: ۹۴/۰۴/۵

The Impact of Migration on Urban Development Using SWOT,
Case study: Babol city*Esmail Nasiri Hendeh Khaleh¹, Seyed Mohsen Hoseinifar², Ali Ahmadi³

1. Associate Professor of Geography and Urban Planning, University of Payame Noor

2. Ph.D Student Geography and Urban Planning, University of Payame Noor

3. Ph.D Student Geography and Urban Planning University of Payame Noor, Teacher of Azad and Elmi-Karbordi University in Baneh

Received: (2015/04/14) Accepted: (2015/06/26)

Abstract

Cities are considered the context of the most important social, economic, political, and cultural activities. The study of urbanization process indicates that urban population is rapidly growing and cities face high rates of population growth, failing to control the caused problems so far. The phenomenon of migration is today considered as one of the most important and complicated problems in the Third World countries. Obviously, Iran has been affected by this issue as well. The purpose of this study was to investigate the impacts of migration on Babol development. This study was descriptive-analytical cross-sectional research. Through Cochran's sampling method, 322 questionnaires were administered. In order to analyze the data obtained, SPSS software and SWOT model were used. The study findings revealed that sustainability as an important factor in sustainable urban projects must be considered in the implementation of urban renovation plans. According to the results of the questionnaires gained by SWOT model, the views of experts, planners, officials and directors of Babol indicated that the weaknesses and threats of migration on the development of the city is much more than its strengths and opportunities, and so migration to the city causes instability and makes it difficult to achieve sustainable development.

Keywords

Stability, Urban development, Sustainable development, Migration, SWOT Model, Babol.

چکیده

شهرها بستر مهم‌ترین فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی محسوب می‌شوند. مطالعه روند رشد شهرنشینی نشان دهنده این موضوع است که رشد جمعیت شهری به سرعت در حال افزایش بوده و شهرها با نرخ بالای رشد جمعیت مواجه و تاکنون نیز قادر به کنترل مشکلات ناشی از این رشد نبوده‌اند. پدیده مهاجرت امروزه به عنوان یکی از مهم‌ترین و پیچیده‌ترین معضلات کشورهای جهان سوم مطرح است. بدیهی است کشور ما نیز از این مسائل به دور نبوده است. هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیرات مهاجرت بر توسعه شهر بابل هست. روش تحقیق در پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی بوده و تعداد ۳۲۲ به عنوان حجم نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری کوکران به دست آمده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده از نرم‌افزارهای SPSS و مدل SWOT استفاده شده است. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان می‌دهد که باید در نحوه اجرای طرح‌های احیاء شهری با بازنگری پایداری به عنوان عاملی مهم در پایداری پروژه‌های شهری در نظر گرفته شود. با توجه به نتایج تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها با مدل سوات از دیدگاه کارشناسان، برنامه‌ریزان، مسئولان و مدیران شهر بابل نشان می‌دهد که نقاط ضعف و تهدیدات مهاجرت بر توسعه شهر بسیار بیش‌تر از نقاط قوت و فرصت‌های آن می‌باشد. بنابراین مهاجرت به شهر باعث ناپایداری در شهر شده و راه رسیدن به توسعه پایدار را مشکل کرده است.

واژه‌های کلیدی

پایداری، توسعه شهری، توسعه پایدار، مهاجرت، مدل SWOT، بابل.

مقدمه

شاید مهم‌ترین اثر مهاجرت، افزایش شهرنشینی باشد. مهاجرت در بسیاری از موارد به سوی شهرهای بزرگ جریان می‌یابد. این امر علاوه بر افزایش سریع جمعیت آن شهرها در مواردی به تمرکز بیش‌ازحد جمعیت شهری در یک یا دو شهر بزرگ منجر می‌شود. گرچه این موضوع رویداد عامی نبوده و همه کشورها با آن مواجه نیستند در اینکه در تعدادی از کشورها سهم عمده‌ای از جمعیت شهری تنها در یک شهر بزرگ جمع شود، مسائل خاصی را از نظر اسکان جمعیت و ویژگی‌های کالبدی پیش می‌آورد که نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت (United Nation, 2001: 22).

از عمده‌ترین پیامدهای اقتصادی مهاجرت‌ها تفاوت دستمزدها و شرایط کاری مهاجران با کارگران بومی است، که نوعی دوگانگی بازار کار را پیش می‌آورد. در برخی از کشورها امکان کار و فعالیت برای همه مهاجران یکسان نیست و این تفاوت هر چه قدمت مهاجرتی افزایش یابد، رو به کاهش می‌گذارد (Zanjani, 2001: 121). ورود مهاجرین به یک منطقه موجب تقاضای بیش‌تر به مسکن و نیز بالا رفتن هزینه‌های زندگی می‌گردد. (Rowthorn, 2004: 49).

رشد شتابان شهرنشینی و افزایش میزان مهاجرت روستاییان به شهرها مسئله حاشیه‌نشینی و مسکن نامناسب را پدید آورده است. در اثر مهاجرت، ترکیب جمعیت شهرهای بزرگ به کلی جنبه‌ی طبیعی خود را از دست می‌دهد. مهاجرت‌های روستایی و رشد سریع شهرنشینی و ظهور حلبی‌آبادها، کمبودها و مضایق زندگی شهری، کمبود مسکن و نارسایی‌های آن همراه با رشد بیکاری و عدم اشتغال مناسب، زمینه‌ی جرم‌زایی و آسیب‌های اجتماعی را فراهم ساخته است (Rabbani, 2006: 22).

در کشور ما ایران از جمله بابل با گسترش روند رو به رشد مهاجرت به شهر مشکلات فراوانی در زمینه تحقق اهداف توسعه پایدار شهری در زمینه‌های کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و ... متوجه شهروندان شده است. بدین جهت بررسی تأثیراتی که مهاجرت بر توسعه پایدار شهر برجای می‌گذارد، آشکار می‌گردد.

بررسی روند مهاجرتی شهر بابل از دهه ۶۰ به این طرف نشان می‌دهد که روند مهاجرت متغیر بوده است. به طوری که از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ (۷۰/۲۱) نفر مهاجر وارد شهر بابل شده‌اند. از سال ۶۵ تا ۷۵، ۳۳۳۳۶ نفر مهاجر وارد شهر بابل شده است. که از این تعداد ۲۶۹۴۹ نفر (۸۰/۸۴) درصد از درون استان و مابقی یعنی ۶۳۸۷ (۱۹/۱۶) درصد از خارج استان وارد شهر بابل شده‌اند.

شهرها بستر مهم‌ترین فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی محسوب می‌شوند. مطالعه روند رشد شهرنشینی نشان دهنده این موضوع است که رشد جمعیت شهری به سرعت در حال افزایش بوده و شهرها با نرخ بالای رشد جمعیت مواجه و تاکنون نیز قادر به کنترل مشکلات ناشی از این رشد نبوده‌اند (Ahadnejad & et al, 2014: 8).

فرایند شهرنشینی جزء اساسی از پویایی جوامع انسانی است. شهرها به واسطه تغییرات در توزیع فضایی جمعیت و منابع، منعکس کننده ارتباط متقابل نواحی شهری و روستایی هستند (Rajaei & et al, 2014: 205). رشد سریع شهرنشینی، به ویژه در کشورهای در حال توسعه به بروز مشکل‌های اکولوژیکی متعددی مانند تخریب محیط زیست، آلودگی هوا در محدوده شهری و پیرامون آن، مشکل‌های حاشیه‌نشینی، ترافیک و نظایر آن منجر شد (Salaverzizadeh & et al, 2014: 810).

یکی از مسائل مهم در مطالعات منطقه‌ای و شهری مسئله مهاجرت‌های منطقه‌ای، علت و سطوح فضایی آن هست (Ziyari et al, 2013: 21).

مهاجرت عبارت است از جابه‌جایی بین دو واحد جغرافیایی و یا به عبارت دیگر ترک سرزمین و اسکان در سرزمین دیگر (Clark, 2001: 174). مهاجرت یک جریان است نه یک رویداد (Somerville & Sumption, 2009: 42).

از پدیده‌های مهمی که در دهه‌های اخیر به طور آشکار تحولات شهری کشورها را متأثر ساخته است، پدیده مهاجرت از روستا به شهر می‌باشد. حجم مهاجرت‌ها در سطح بین‌المللی همگام با پدیده جهانی شدن در چند دهه گذشته پیوسته افزایش یافته است (IOM, 2005). تغییرات و تحولات ایجاد شده در هر یک از ابعاد جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهرها که در نتیجه افزایش جمعیت ناشی از مهاجرت به وقوع می‌پیوندد، دارای بازتاب کالبدی فضایی بوده و ساخت فیزیکی و سیمای ظاهری شهر را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مهاجرت با تأثیرپذیری مهاجران از جنبه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی از محیط جدید، آثار مهمی بر سیمای ظاهری و همچنین زندگی روزمره افراد دارد که در قالب تغییرات در نگرش‌ها افراد مهاجر نمود می‌یابد (Sheikhi & Tayebinya, 2013: 12).

به نظر لوویس، زمان و فضا تنها معیارهای تعریف‌کننده مهاجرت نیست. مردم اگر به عنوان مهاجر تعریف می‌شوند، باید تغییری را در زمینه اجتماعی خود تجربه کنند (Lewis, 1982: 134).

و باروری در میان مهاجران در محیط‌های شهری را از دگرگونی‌های کیفی پیامدهای مهاجرت دانسته و آثار اقتصادی مهاجرت را افزایش هزینه‌ها و مخارج شهرهای مهاجرپذیر، تأثیر مثبت یا منفی بر وضعیت اقتصادی روستاها، انتقال ثروت توسط مهاجران ثروتمند به شهرها باعث رونق شهرها می‌گردد را بر شمرد (Pitiet, 1990).

فیندلی (۱۹۹۳)، ابتدا تأثیر مهاجرت بر مهاجرین را بررسی نموده و سپس به پیامدهای مهاجرت به مقصدهای شهری و مبادی روستایی پرداخته و سرانجام تأثیر مهاجرت بر توسعه منطقه‌ای و ملی را مورد بحث قرار داده است (Findly, 1993). روانشتاین در سال ۱۸۸۵ قاعده‌ای شش بخشی را مطرح کرده و به بحث‌های فاصله بین مبدا و مقصد، مرحله‌ای بودن مهاجرت‌ها، جریان و ضد جریان مهاجرتی، تفاوت شهر و روستا در تحریک و تشدید مهاجرت‌ها، نقش فناوری و ارتباطات در مهاجرت و سرانجام سلطه انگیزه‌های اقتصادی در مهاجرت را تا آن زمان مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرارداد (Zanjani, 1999).

زنجان (۲۰۰۱)، پیامدهای عمده مهاجرت‌ها را این چنین برمی‌شمارد:

الف: افزایش یا کاهش جمعیت ب: تغییر ترکیب جمعیت پ: تسریع رشد جمعیت شهری و تخفیف رشد جمعیت روستایی ت: تنوع فرهنگی و انتقال تجربیات و نوع آوری ت: پیامدهای اقتصادی و اجتماعی مهاجرت‌ها
دریایی (۱۳۸۷)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود، موضوع بررسی روند تحولات جمعیتی شهر تنکابن جهت ارائه راهکارهای توسعه پایدار شهری بین سال‌های (۸۵-۶۵)، را بررسی و ارائه نموده است. وی به این موارد اشاره کرده است که بخش زیادی از تحولات جمعیتی شهر تنکابن ناشی از پدیده مهاجرت است و افزایش جمعیت این شهر را تحت تأثیر خود قرار داده است. او در جهت دستیابی به توسعه پایدار شهری پیشنهاد داده است که مسأله مهاجرت و تأثیرات آن بر تحولات جمعیتی کنترل و مدیریت شود.

مبانی نظری

مهاجرت

مهاجرت پدیده‌ای پیچیده و دارای ابعاد گوناگون است. هیچ‌گاه مهاجرت به ویژه در سطح بین‌المللی مانند پایان قرن بیستم و ابتدای هزاره جدید میلادی پویایی، وسعت، عمق و چالش را در بر نداشته است. انسان در کانون مهاجرت است و انسان مهاجر، نه تنها خود تغییر می‌کند، بلکه با جابه‌جایی خود محیطی که از آن مهاجرت کرده و محیطی بدان مهاجرت نموده را نیز دستخوش تغییر می‌کند.

از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، ۳۶۸۲۱ نفر مهاجر به شهر بابل وارد شدند که نسبت به دهه قبل افزایش ۳۴۸۵ نفری را نشان می‌دهد. از کل مهاجران وارد شده به شهر ۱۸۸۰۷ نفر ۵۱/۰۸ درصد را مردان و ۱۸۰۱۳ نفر ۴۸/۹۲ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. بیش‌ترین گروه سنی مهاجران در بین مردان با ۳۴۸۱ نفر از گروه ۱۵ - ۳۰ ساله و در بین زنان نیز از همین گروه می‌باشد. تعداد جمعیت شهر بابل از اولین سرشماری عمومی نفوس و مسکن یعنی سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۸۵ بدین شرح می‌باشد: در سال ۱۳۳۵ - ۳۶۱۹۴ نفر، سال ۱۳۴۵ - ۴۹۹۷۳ نفر، سال ۱۳۵۵ - ۶۸۰۵۹ نفر، سال ۱۳۶۵ - ۱۱۵۳۲۰ نفر، سال ۱۳۷۵ - ۱۵۸۳۴۶ نفر و بالاخره در آخرین سرشماری سال ۱۳۸۵ جمعیت شهر بابل به ۲۰۱۳۳۵ نفر و در سال ۱۳۹۰ نیز جمعیت این شهر به ۲۱۹۴۶۷ نفر رسید. با نگاهی به نتایج سرشماری‌ها در طی این مدت مشخص می‌گردد که هر ساله بر جمعیت شهر بابل افزوده می‌شود. به طوری که میانگین رشد سالانه جمعیت از اولین دوره سرشماری رسمی یعنی از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۰، ۳/۳۳ درصد بوده است.

طی سه دهه اخیر، شهر بابل شاهد گسترش قابل توجه فضاهای ساخته شده بوده، به گونه‌ای که در بین شهرهای استان مازندران، پس از شهر ساری بیش‌ترین میزان توسعه فیزیکی را داشته است. بخش اعظم این توسعه، نامنظم و خودسرانه صورت گرفته، در نتیجه رشد ناموزون شهر را به دنبال داشته است و قسمت اعظم این رشد و توسعه شهر و ساخت و سازهایی که در حاشیه شهر انجام می‌گیرد، در خارج از محدوده طرح جامع شهر بابل بوده است و این امر خود مشکلات بیشمار را در خدمات رسانی شهرداری به شهروندان و مراحل تاریخی گسترش بافت شهر بابل احداث تأسیسات و تجهیزات شهری به دنبال داشته است. در این تحقیق هدف این است که دریابیم مهاجرت چه تغییر و تحولاتی در شهر ایجاد نموده و چه اثری در روند توسعه شهری داشته و همچنین نقاط قوت و ضعف پدیده مهاجرت را در شهر بابل روشن کنیم. در تحقیق حاضر در پی پاسخگویی به سؤالات ذیل می‌باشیم:

۱. عوامل بیرونی و درونی ناشی از پدیده مهاجرت به شهر بابل کدام‌اند؟

۲. مهاجرت چه تأثیراتی بر شهر بابل داشته است؟

پیشینه تحقیق

پیتیه (۱۹۹۰)، پیامدهای مهاجرت به شهر را تحت عناوین دگرگونی‌های کمی، دگرگونی‌های کیفی و آثار اقتصادی مورد بحث قرار داده است. او توسعه فیزیکی شهرها، رشد حاشیه‌نشینی و تخلیه و تخریب روستاها را به عنوان دگرگونی‌های کمی پیامدهای مهاجرت بر شمرده است. همچنین کاهش مرگ و میر

و بخشی از نواحی غرب و شمال غرب و جنوب شرقی کشور با ساختار روستایی، نیروی عظیم انسانی خود را به سوی ۱۱ استان میانی کشور، که چون بهمنی از پای البرز تا کرانه‌های خلیج فارس و دریای عمان کشیده شده، مهاجرت داده است. همراه با صنعتی شدن و جذب نیروی کار مازاد در بخش کشاورزی، سیل مهاجرت از روستا به شهرها شدت گرفت. نگاهی گذرا بر توزیع تاریخی جمعیت در ایران نشان از آن دارد که تا سال ۱۳۵۵، ۶۸ درصد از جمعیت کشور ساکن روستاها بودند، اکنون این نسبت به نفع شهرها تغییر پیدا کرده است. به گونه‌ای که طبق سرشماری سال ۸۵ تنها ۳۱/۳ درصد از جمعیت کشور را روستاییان تشکیل می‌دهند^۱ (SCI, 2006).

معمولا انسان‌ها بنا به دلایلی چون دستیابی به یک زندگی بهتر، گریز از فقر و تنگدستی، فشارهای سیاسی و یا فشارهای ناشی از خانواده و اجتماع دست به مهاجرت می‌زنند. البته ممکن است، عوامل مذکور دست به دست هم دهند و پدیده مهاجرت شکل گیرد. در خصوص علل مهاجرت دلایل فراوانی ارائه شده است، لیکن اکثر آن‌ها بر سه دسته کلی از علل و دلایل مهاجرت اتفاق نظر دارند:

۱. دلایلی که به کشور مبدأ بر می‌گردد. از جمله بی‌ثباتی سیاسی، عدم وجود ظرفیت‌های مناسب اقتصادی و نیز عدم دسترسی افراد به منابع موجود در منطقه یا کشور مبدأ که به این عوامل، عوامل دافعه^۲ نیز گویند.
  ۲. دلایلی که به کشور یا منطقه مقصد مربوط می‌گردد. از جمله تقاضا برای نیروی کار و وجود فرصت‌های اشتغال، دستمزدهای بالا، ثبات سیاسی و نیز دسترسی به منابع که به این عوامل، عوامل جاذبه^۳ نیز گویند.
  ۳. دلایلی در خصوص علل مهاجرت مربوط به عواملی می‌باشد که جریان مهاجرت را تسهیل می‌بخشد و یا این که آن‌ها را محدود می‌نمایند. که در این میان می‌توان از تسهیل در حمل و نقل، وجود شبکه‌های اجتماعی و وابستگی‌های فAMILI، سیاست اتخاذ شده از سوی دولت‌ها پیرامون مهاجرت، جنبه‌های اقتصادی از جمله پدیده تجارت و مسائل مربوط به سرمایه‌گذاری‌ها و بالاخره تغییر و تحولات اجتماعی و فرهنگی، نام برد (Black & et al, 2008: 63).
- اریک آر ویس و دگر نظریه‌پردازان اقتصادی نیز مهم‌ترین دلیل مهاجرت را بیکاری می‌دانند (Taylor & Martin, 2001: 78).

مهاجرت یکی از چهار عامل اصلی تغییر و تحول جمعیت بوده و به دلیل ماهیت خود می‌تواند علاوه بر تغییرات دراز مدت و طولانی، آثار سریع و کوتاه مدتی را نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد کند و تعادل یا عدم تعادل‌هایی را در جمعیت‌های تحت تأثیر خود به وجود بیاورد (Zanjani, 2001).

در حال حاضر مهاجرت بین‌المللی (خارجی) عمیقاً بر وضعیت عمومی و سیاست‌های کشورها تأثیر گذاشته است. اریک آرویس به همراه نظریه پردازان اقتصادی، بیکاری را مهم‌ترین عامل مهاجرت می‌دانند (Taylor & Martin, 2001: 78). بیش‌تر نگرش‌های تئوریک عمومی که با مهاجرت، نیروی کار و یا برهم کنش بین این دو سرو کار دارند، بر جنبه‌های ساختاری، رفتاری و نئوکلاسیک تأکید می‌کنند. در نگرش نئوکلاسیک، مهاجرت پیامد تفاوت‌های جغرافیایی در عرضه و تقاضای نیروی کار است و نگرش ساختاری بر چگونه تقسیم شدن بازار کار به دو بخش رسمی و غیر رسمی تأکید دارد، در حالی که نگرش رفتاری همانند نگرش نئوکلاسیک ویژگی‌های مهاجران و کارگران را مورد آزمون و بررسی قرار می‌دهد و بر فاکتورهای روانشناختی و مفهومی تأکید می‌کند (Fan, 2002: 154). از سوی دیگر نظریه نئوکلاسیک در سطح خرد، مهاجران را به عنوان بازیگرانی عقلانی، که تصمیم می‌گیرند بر اساس محاسبه هزینه-فایده جابه جا شوند، در نظر می‌گیرد (Hass, 2008: 5). تئوری سرمایه انسانی نیز، عقیده دارد که مهاجرت به عنوان سرمایه گذاری، در سرمایه انسانی است، و تصمیم گیری به منظور مهاجرت، بر اساس وزن هزینه‌های بلاواسطه انجام شده و انتظار منافع آینده انجام می‌شود (Bill & Mitchell, 2006: 3). در مقابل تئوری‌های مهاجرت اقتصادی، که مهاجرت را در نتیجه تصمیم گیری عقلانی می‌داند، رویکرد ساختارگرایی، مهاجرت را به عنوان نتیجه نیروهای نهادی، اجتماعی و اقتصادی و سیاسی می‌داند. تصمیم گیری فردی به وسیله موانع و مشوق‌هایی که توسط جوامع خلق می‌شود، تغییر می‌کند. مرکز توجه تئوری ساختارگرایی، فرایندهای تاریخی هستند که نیروهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نهادی را مشخص می‌کنند که در نتیجه آن جهان به دو دسته فقیر و غنی تقسیم شده است. در این تقسیم علل مهاجرت، به عنوان یک فرایند کلان اجتماعی، به جای فرایند فردی در نظر گرفته می‌شود (Liebig, 2003: 16-17). آمارهای موجود در این زمینه نشان می‌دهد که تعداد افرادی که در سطح دنیا بعد از تولد کشور خویش را به منظور مهاجرت ترک نموده‌اند از سال ۱۹۸۵ تا ۲۰۰۵ قریب به ۲۰۰ میلیون نفر بوده است. مطالعات جمعیت شناسانه نشان می‌دهد که ایران در جریان نیم قرن گذشته کانون حرکت مهاجرت‌های داخلی بوده،

1. Statistical Center of Iran

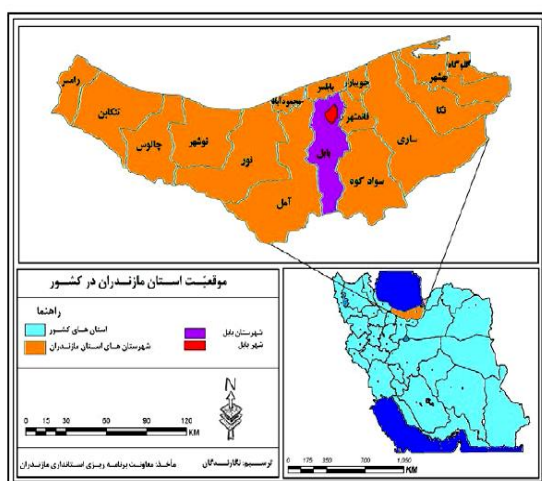
2. Push factors

3. Pull factors

فضای غیر شهری اطراف شهر برای توسعه شهری است (Hatami & Nejad et al., 2012: 121).

محدوده مورد مطالعه

شهرستان بابل از شهرستان‌های مهم استان مازندران است که از شمال به شهرستان بابلسر و دریای مازندران، از شرق به شهرستان قائم‌شهر، از طرف غرب به شهرستان آمل و از جنوب به شهرستان سوادکوه و رشته‌کوه‌های البرز مرکزی محدود است. شهر بابل یکی از شهرهای استان مازندران واقع در شهرستان بابل می‌باشد. مطابق با اطلاعات به دست آمده طول جغرافیایی این شهر ۵۲ درجه و ۴۴ دقیقه و ۲۰ ثانیه و عرض آن ۳۶ درجه و ۳۴ دقیقه و ۱۵ ثانیه می‌باشد. این شهر در بخش مرکزی جلگه مازندران و شهرستان بابل قرار دارد. مساحت آن ۳۰/۳۴ کیلومترمربع می‌باشد. و ارتفاع آن ۲ متر پایین‌تر از سطح دریای آزاد می‌باشد.

شکل ۱. موقعیت شهر بابل در استان و کشور

در این پژوهش برای دستیابی به اطلاعات مورد لزوم از روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. منابع کتابخانه‌ای شامل: مراکز علمی و تحقیقاتی، سازمان‌ها، شهرداری‌ها، دانشگاه‌ها، کتابخانه ملی و آمارنامه‌ها، سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن، اطلاعات رسمی ادارات و سازمان‌های مربوطه، شبکه جهانی اینترنت و ... در مطالعات میدانی از طریق مشاهده مستقیم و پرسشنامه داده‌های مورد نیاز تحقیق گردآوری شد.

جامعه آماری و تعداد نمونه و حجم نمونه

با توجه به ماهیت تحقیق جامعه آماری این پژوهش مهاجران شهر بابل می‌باشد. مهاجران وارد شده به شهر در سال‌های مورد مطالعه ۷۷۰۲۱ نفر می‌باشند که طبق فرمول کوکران حجم نمونه ۳۲۲ نفر به دست آمد.

مهاجرت می‌تواند منجر به نابرابری شود. اگر فردی مهاجرت کند، منافع و معایب حاصله همیشه قابل پیش‌بینی نیست و اغلب بستگی به ماهیت روابط بین مهاجران و کسانی که در خانوار یا جامعه تحت تأثیر قرار دارد، است. بنابراین پیامد مهاجرت تحت تأثیر نقش مهاجر در روابط اجتماعی هم در مقصد شهری و هم در مبداء روستایی قرار دارد. به طور کلی مهاجرت می‌تواند بر چهار پدیده اساسی زیر تأثیر داشته باشد:

- بیکاری و میزان دستمزدها

- سیاست‌های مالی دولت‌ها

- تأثیر بر ساختمان سنی جمعیت

- و بالاخره تأثیر مهاجرت بر خود جمعیت (Rowthorn, 2004: 33)

توسعه شهری

درک فرایند توسعه شهری در برنامه‌ریزی توسعه شهری و مدیریت توسعه شهری پایدار نقش تعیین کننده‌ای دارد (Cheng & Masser, 2004: 76). تاریخ شهرسازی و روند شهرنشینی نیز نشان از آن دارد که گسترش در ابعاد کالبدی و سایر موارد وابسته به توسعه شهری به واسطه ضرورت‌های علمی باعث بروز روش‌ها و ابتکارات به طور عمده مبتنی بر آزمون و خطا شده‌اند، که حاصل نوعی ابهام و تناقض نظری و عملی در تصمیم سازی و تصمیم‌گیری برای شهرها بوده است (Bemanian & Mahmoodi nejad, 2008: 55).

مفهوم توسعه شهری شامل معانی و بخش‌های مختلفی است. از جمله توسعه کالبدی - فیزیکی و توسعه اجتماعی و اقتصادی شهری که در این تحقیق توسعه کالبدی - فیزیکی بیش‌تر مورد نظر بوده است. توسعه فیزیکی شهرها فرایندی پویا و مداوم است که طی آن محدوده‌های فیزیکی شهرها و فضاهای کالبدی آن در جهات افقی و عمودی از حیث کمی و کیفی افزایش می‌یابد و اگر این روند سریع و بی‌برنامه باشد به ترکیب فیزیکی مناسبی از فضاهای شهری نخواهد انجامید، در نتیجه سیستم‌های شهری را با مشکلات عدیده‌ای مواجه خواهد کرد (Zangi Abadi, 1992: 49).

بسته به نوع توسعه، توسعه شهری شامل گسترش ابعاد فیزیکی و تغییرات در عملکردها می‌شود. از نظر نگرش جغرافیای شهری به نظر می‌رسد که اصطلاح مناسب برای فرایندی که طی آن هم کالبد شهری رشد می‌کند و هم فعالیت‌ها و کاربری‌های شهری در این فرایند دچار تحول می‌شوند و نیز در محیط اطراف تغییراتی ایجاد می‌شود، «توسعه کالبدی - فضایی» باشد. این اصطلاح هم دربرگیرنده رشد فیزیکی و کالبدی شهر و هم تغییر و رشد کاربری‌ها و تغییرات سرانه‌های شهری و در برگیرنده مصرف

یافته ها

در خصوص شهر مورد مطالعه باید گفت که بر اساس یک برآورد ساده و محاسباتی که در مورد مهاجر پذیری آن به عمل آمده این شهر در دوره‌های اخیر، شهری مهاجر پذیر بوده است. این نتیجه‌گیری با بهره‌گیری از فرمول‌های زیر به دست آمده است:

- الف: جامعه مهاجرپذیر $pt+n: pt > (1+r)$
 ب: جامعه به دور از جریان مهاجرت $pt+n: pt = (1+r)$
 ج: جامعه مهاجر فرست $pt+n: pt < (1+r)$

در فرمول فوق $(pt+n)$ معرف تعداد جمعیت در پایان دوره، pt جمعیت در آغاز دوره و r نرخ رشد جمعیت در آن دوره می‌باشد. جدول ۱، نتیجه محاسبات انجام شده برای بابل در طول سه دهه‌ی مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

جدول ۱. میزان جمعیت و نرخ رشد آن طی دوره ۸۵-۸۵

دوره زمانی	$pt+n: pt$	$1+r$	تفاضل ستون ۱ و ۲
۱۳۵۵-۱۳۶۵	۱/۶۹	۱/۰۵۴	۰/۶۴
۱۳۶۵-۱۳۷۵	۱/۳۷	۱/۰۳۲	۰/۳۴
۱۳۷۵-۱۳۸۵	۱/۲۷	۱/۰۲۴	۰/۲۵

Source: Statistical Center of Iran and computing research

بر اساس نتایج جدول فوق، بابل در تمامی دوره‌های مورد مطالعه، مهاجرپذیر بوده است. چون رقم حاصل از تقسیم جمعیت ابتدای دوره بر جمعیت پایان دوره بیش تر از رقم $(1+r)$ بوده است. از سوی دیگر بالاترین درجه مهاجرپذیری شهر در دهه ۱۳۵۵-۱۳۶۵ بوده است. همچنین نتایج تجزیه و تحلیل پرسشنامه خانوار نشان می‌دهد که بیش از ۹۰ درصد مهاجران در دوره‌های اخیر به شهر بابل مهاجرت کرده‌اند.

برای بررسی تأثیر مهاجرت بر متغیرهای مورد نظر تحقیق که در جدول شماره ۲، نشان داده شده‌اند، از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج حاصله بیانگر آن است که در سطح خطای ۰/۰۵، چون سطح معناداری (sig) در گذشته‌های مشترک با میانگین رتبه‌ای ۳/۸۳، وجود مردم با فرهنگ‌های متفاوت با میانگین رتبه‌ای ۳/۷۶ و هزینه بالا برای درست کردن معابر قرار دارند.

$$n = \frac{\frac{Z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{Z^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

$$n=90/954 \quad t=1/96 \quad d=5\% \quad p=0/7 \quad q=0/3$$

q = نسبتی از جمعیت فاقد صفت معین مانند جمعیت زنان

p = نسبتی از جمعیت فاقد صفت معین مانند جمعیت مردان

d = درجه اطمینان با دقت احتمالی مطلوب

t یا T = درصد خطای معیار ضریب اطمینان قابل قبول

n = حجم نمونه

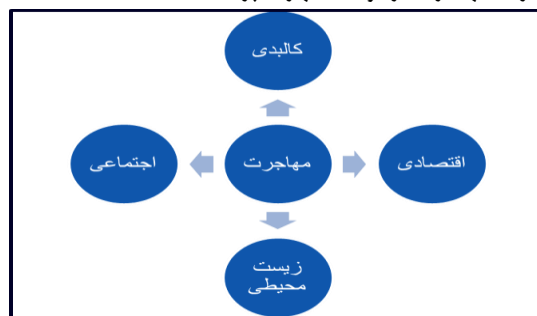
N = حجم جمعیت آماری (جمعیت شهر یا...)

$$N = \frac{\frac{(1/96)^2 (0/7)(0/3)}{(0/05)^2}}{1 + \frac{1}{90954} \left(\frac{(1/96)^2 (0/7)(0/3)}{(0/05)^2} - 1 \right)} = 322$$

هم‌چنین برای آزمون فرضیه تحقیق پرسشنامه جداگانه‌ای تهیه شد و بین کارشناسان، برنامه‌ریزان، مسئولان و مدیران شهر بابل توزیع گردید.

روش انجام تحقیق

برای تحلیل داده‌ها و اطلاعات این تحقیق از دو روش آزمون t برای تحلیل اطلاعات پرسشنامه‌ها و هم‌چنین تکنیک SWOT برای سنجش متغیرها و عوامل متأثر از مهاجرت بر توسعه شهر بابل استفاده شده است. در حقیقت در این روش سعی شده است تا عوامل مثبت و منفی و یا نقاط ضعف و قوت و فرصت‌ها و تهدیدات ناشی از مهاجرت بر توسعه شهری بابل مورد تحلیل قرار گیرند تا به توان با نگاهی دقیق‌تر و علمی به بررسی تأثیرات مهاجرت بر توسعه شهری پرداخت.

شکل ۲. تأثیرات مهاجرت بر ابعاد مختلف شهرها

جدول ۲. ماتریس SWOT تأثیر مهاجرت بر توسعه شهر بابل

<p style="text-align: center;">داخلی قوت‌ها (s)</p> <p>S1 - پر رونق شدن فعالیت‌های خدماتی در شهر</p> <p>S2 - وجود نیروی فراوان جوان برای کار در شهر</p> <p>S3 - مکانی برای سرریز جمعیت روستایی اطراف بابل</p> <p>S4 - افزایش ساخت‌وساز و به تبع آن مشغول شدن جوانان به‌عنوان کارگر</p> <p>S5 - وجود افراد تحصیل کرده و متخصص شهری</p>	<p style="text-align: center;">بیرونی فرصت‌ها (o)</p> <p>O1 - استفاده از تخصص مهاجران جوان در توسعه بهینه شهر</p> <p>O2 - برنامه‌ریزی دقیق و هدفمند در جهت اسکان بهینه مهاجران</p> <p>O3 - ایجاد اشتغال جدید در مناطق مهاجرنشین</p> <p>O4 - توجه ویژه به حاشیه‌نشینان در سال‌های اخیر</p> <p>O5 - توجه ویژه به روستاها به‌عنوان کانون اصلی مهاجرفرستی</p> <p>O6 - وجود زمین‌های خالی و بایر برای احداث پارک و مراکز بهداشتی درمانی</p> <p>O7 - توجه عمومی نسبت به مقوله محیط‌زیست</p>
<p style="text-align: center;">ضعف‌ها (w)</p> <p>W1 - تخریب محیط‌زیست بر اثر مهاجرت</p> <p>W2 - عدم امکان خدمات‌رسانی مطلوب شهرداری به شهروندان</p> <p>W3 - افزایش میزان ناهنجاری‌های اجتماعی</p> <p>W4 - ساخت و سازهای غیرقانونی در محلات مهاجرنشین</p> <p>W5 - افزایش شغل‌های کاذب در سطح شهر</p> <p>W6 - هزینه بالا برای درست کردن معابر</p> <p>W7 - وجود مردم با فرهنگ‌های متفاوت</p> <p>W8 - عدم احساس تعلق ساکنان بومی محله به علت نداشتن گذشته‌های مشترک</p> <p>W9 - افزایش میزان زباله‌های خانگی</p> <p>W10 - بالا رفتن هزینه‌های شهرداری برای خدمات‌رسانی به مهاجران</p>	<p style="text-align: center;">تهدیدات (T)</p> <p>T1 - کاهش زمین‌های کشاورزی، باغی و تخریب مزارع</p> <p>T2 - افزایش قیمت زمین در شهر به دلیل کمبود زمین مورد نیاز برای کاربری</p> <p>T3 - نگاه سودجویانه مالکان زمین‌های کشاورزی و باغی اطراف شهر</p> <p>T4 - سودآوری تغییر کاربری اراضی کشاورزی به مسکونی</p> <p>T5 - فقدان منابع مالی کافی برای اسکان بهینه مهاجران</p> <p>T6 - فقدان سیستم مدیریت یکپارچه و هدفمند در ساماندهی مهاجران</p> <p>T7 - نداشتن ضوابط و مقررات کارآمد در برخورد با اسکان غیررسمی</p> <p>T8 - بالا بودن سطح آب‌های زیرزمینی</p> <p>T9 - گرایش به استفاده از مصالح نامرغوب</p> <p>T10 - فراوانی ساخت و سازهای بدون برنامه</p> <p>T11 - از بین رفتن چشم‌اندازهای زیبای طبیعی</p> <p>T12 - افزایش ناامنی در سطح جامعه</p>

اسماعیل نصیری هندخاله و همکاران: تأثیر مهاجرت بر توسعه شهری با استفاده از مدل SWOT، مورد مطالعه: شهر بابل

جدول ۳. ماتریس تحلیل SWOT رتبه‌بندی و الویت سنجی (نقاط قوت، ضعف)

کارشناسان، مدیران و مسئولان شهر بابل				تحلیل SWOT
رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	مجموع وزن‌ها	
قوت‌ها				
۲	۰/۶۵۸	۳/۲۹	۳۹۵	S1 - پر رونق شدن فعالیت‌های خدماتی در شهر
۳	۰/۶۶۲	۳/۱۳	۳۷۶	S2 - وجود نیروی فراوان جوان برای کار در شهر
۱	۰/۶۸۸	۳/۴۴	۴۱۳	S3 - مکانی برای سرریز جمعیت روستایی اطراف بابل
۵	۰/۵۶۶	۲/۸۳	۳۴۰	S4 - افزایش ساخت‌وساز و به تبع آن مشغول شدن جوانان به‌عنوان کارگر
۴	۰/۵۹۸	۲/۹۹	۳۵۹	S5 - وجود افراد تحصیل کرده و متخصص شهری
ضعف‌ها				
۴	۰/۴۱۴	۴/۱۴	۴۹۷	W1 - تخریب محیط‌زیست بر اثر مهاجرت
۵	۰/۴۱	۴/۱	۴۹۲	W2 - عدم امکان خدمات‌رسانی مطلوب شهرداری به شهروندان
۳	۰/۴۱۷	۴/۱۷	۵۰۰	W3 - افزایش میزان ناهنجاری‌های اجتماعی
۱	۰/۴۲۵	۴/۲۵	۵۱۰	W4 - ساخت و سازهای غیرقانونی در محلات مهاجرنشین
۲	۰/۴۱۹	۴/۱۹	۵۰۳	W5 - افزایش شغل‌های کاذب در سطح شهر
۱۰	۰/۳۷۶	۳/۷۶	۴۵۱	W6 - هزینه بالا برای درست کردن معابر
۹	۰/۳۸۳	۳/۸۳	۴۶۰	W7 - وجود مردم با فرهنگ‌های متفاوت
۸	۰/۳۹۶	۳/۹۶	۴۷۵	W8 - عدم احساس تعلق ساکنان بومی محله به علت نداشتن گذشته‌های مشترک
۷	۰/۴۰۴	۴/۰۴	۴۸۵	W9 - افزایش میزان زباله‌های خانگی
۶	۰/۴۰۸	۴/۰۸	۴۹۰	W10 - بالا رفتن هزینه‌های شهرداری برای خدمات‌رسانی به مهاجرین

جدول ۴. ماتریس تحلیل SWOT رتبه‌بندی و الویت سنجی نقاط (فرصت و تهدید)

کارشناسان، مدیران و مسئولان شهری				تحلیل SWOT
رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	مجموع وزن‌ها	
فرصت‌ها				
۲	۰/۴۷۵	۳/۳۳	۴۰۰	O1 - برنامه ریزی دقیق و هدفمند در جهت اسکان بهینه مهاجران.
۴	۰/۴۶۸	۳/۲۸	۳۹۴	O2 - استفاده از تخصص مهاجران جوان در توسعه بهینه شهر
۱	۰/۴۹۲	۳/۴۵	۴۱۵	O3 - ایجاد اشتغال جدید در مناطق مهاجرنشین
۵	۰/۴۶۱	۳/۲۳	۳۸۸	O4 - توجه ویژه به حاشیه‌نشینان در سال‌های اخیر.
۳	۰/۴۷۴	۳/۳۲	۳۹۹	O5 - توجه ویژه به روستاها به عنوان کانون اصلی مهاجرفرستی ه
۶	۰/۴۵۷	۳/۲۰	۳۸۵	O6 - وجود زمین‌های خالی و بایر برای احداث پارک و مراکز بهداشتی-درمانی
۷	۰/۴۵۱	۳/۱۶	۳۸۰	O7 - توجه عمومی نسبت به مقوله محیط زیست
تهدیدها				
۱	۰/۳۴۳	۴/۱۲	۴۹۵	T1 - کاهش زمین‌های کشاورزی، باغی و تخریب مراتع
۴	۰/۳۳۷	۴/۰۵	۴۸۶	T2 - از بین رفتن چشم اندازهای زیبای طبیعی
۶	۰/۳۳۳	۴	۴۸۰	T3 - نگاه سودجویانه مالکان زمین‌های کشاورزی و باغی اطراف شهر
۲	۰/۳۳۹	۴/۰۷	۴۸۹	T4 - افزایش قیمت زمین در شهر به دلیل کمبود زمین مورد نیاز برای کاربری‌های مسکونی
۸	۰/۳۲۶	۳/۹۱	۴۷۰	T5 - نداشتن ضوابط و مقررات کارآمد در برخورد با اسکان غیررسمی
۵	۰/۳۳۴	۴/۰۱	۴۸۲	T6 - سودآوری تغییر اراضی کشاورزی به مسکونی
۱۰	۰/۳۲۳	۳/۸۷	۴۶۵	T7 - بالا بودن سطح آب‌های زیرزمینی
۱۱	۰/۳۲۰	۳/۸۵	۴۶۲	T8 - فقدان منابع مالی کافی برای اسکان بهینه مهاجران
۷	۰/۳۲۸	۳/۹۴	۴۷۳	T9 - فقدان سیستم مدیریت یکپارچه و هدفمند در ساماندهی مهاجران
۳	۰/۳۳۸	۴/۰۶	۴۸۸	T10 - فراوانی ساخت و سازهای بدون برنامه
۹	۰/۳۲۵	۳/۹۰	۴۶۹	T11 - گرایش به استفاده از مصالح نامرغوب در ساخت و ساز
۵	۰/۳۳۴	۴/۰۱	۴۸۲	T12 - افزایش ناامنی در سطح جامعه

جدول ۵. اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه شهر بابل از دیدگاه مدیران و مسئولان ادارات

الویت	الویت بندی نقاط قوت (s)	الویت	الویت بندی نقاط ضعف (w)
۱	S3- مکانی برای سرریز جمعیت روستایی اطراف بابل	۱	W4- ساخت و سازهای غیرقانونی در محلات مهاجرنشین
۲	S1- پررونق شدن فعالیت‌های خدماتی در شهر	۲	W5- افزایش شغل‌های کاذب در شهر
۳	S2- وجود نیروی فراوان جوان برای کار در شهر	۳	W3- افزایش میزان ناهنجاری‌های اجتماعی
۴	S5- وجود افراد تحصیل کرده و متخصص	۴	W1- تخریب محیط‌زیست بر اثر مهاجرت
۵	S4- افزایش ساخت‌وساز و مشغول شدن جوانان	۵	W2- عدم امکان خدمات‌رسانی مطلوب شهرداری به شهروندان
۶		۶	W10- بالا رفتن هزینه‌های شهرداری
۷		۷	W9- افزایش میزان زباله‌های خانگی
۸		۷	W8- عدم احساس تعلق ساکنان محله به علت ندانستن گذشته‌های..
۹		۸	W7- وجود مردم با فرهنگ‌های متفاوت
۱۰		۹	W6- هزینه بالا برای درست کردن معابر
الویت	الویت بندی فرصت‌ها (O)	الویت	الویت بندی تهدیدها (t)
۱	O3- ایجاد اشتغال جدید در مناطق مهاجرنشین	۱	T1- کاهش زمین‌های کشاورزی، باغی و تخریب مراتع
۲	O2- برنامه‌ریزی دقیق و هدفمند در جهت اسکان مهاجران	۲	T2- افزایش قیمت زمین در شهر
۳	O5- توجه ویژه به روستاها به‌عنوان کانون اصلی مهاجرت	۳	T10- فراوانی ساخت و سازهای بدون برنامه
۴	O1- استفاده از تخصص مهاجران در توسعه شهر	۴	T11- از بین رفتن چشم اندازهای زیبای طبیعی
۵	O4- توجه ویژه به حاشیه‌نشینان در سال‌های اخیر	۵	T4- سودآوری تغییر کاربری اراضی کشاورزی به مسکونی
۵	O6- موجود زمین‌های خالی برای احداث تجهیزات شهری	۶	T12- افزایش ناامنی در جامعه
۶	O7- توجه عمومی به مقوله محیط‌زیست	۷	T3- نگاه سودجویانه مالکان زمین‌های کشاورزی و باغی اطراف شهر
۷		۷	T6- فقدان سیستم مدیریت یکپارچه و هدفمند در ساماندهی مهاجران
۸		۸	T7- نداشتن ضوابط و مقررات کارآمد در برخورد با اسکان غیررسمی
۹		۹	T9- گرایش به استفاده از مصالح نامرغوب
۱۰		۱۰	T8- بالا بودن سطح آب‌های زیرزمینی
۱۱		۱۱	T5- فقدان منابع مالی برای اسکان بهینه مهاجران

از دیدگاه کارشناسان و مسئولان شهر بابل تهدیدات مربوط به مهاجرت به شهر، از بین رفتن زمین‌های کشاورزی باغی و تخریب مراتع با میانگین رتبه‌ای ۴/۱۲ و وزن نسبی ۰/۳۴۳ می‌باشد و بعد از آن به ترتیب افزایش قیمت زمین در شهر با میانگین رتبه‌ای ۴/۰۷، فراوانی ساخت و سازهای بدون برنامه با میانگین رتبه‌ای ۴/۰۶، از بین رفتن چشم اندازهای زیبای طبیعی با میانگین رتبه‌ای ۴/۰۵، سودآوری تغییر اراضی کشاورزی به مسکونی و افزایش ناامنی در جامعه با میانگین رتبه‌ای ۴/۰۱، نگاه سودجویانه مالکان زمین‌های کشاورزی اطراف شهر با میانگین رتبه‌ای ۴، فقدان سیستم مدیریت یکپارچه و هدفمند با میانگین رتبه‌ای ۳/۹۴، نداشتن ضوابط و مقررات کارآمد در برخورد با اسکان غیررسمی با میانگین رتبه‌ای ۳/۹۱، گرایش به استفاده از مصالح نامرغوب با میانگین رتبه‌ای ۳/۹۰، بالا بودن سطح آب‌های زیرزمینی با میانگین رتبه‌ای ۳/۸۷ و فقدان منابع مالی کافی برای اسکان بهینه مهاجران با میانگین رتبه‌ای ۳/۸۵ قرار دارند.

نتایج تحلیل SWOT

الف: نتایج تحلیل جدول سوات نشان می‌دهد که از بین مجموع عوامل داخلی مؤثر بر تأثیرات مهاجرت بر توسعه پایدار شهر بابل ۵ عامل به‌عنوان نقاط قوت و ۱۰ عامل به‌عنوان نقاط ضعف شناسایی گردید.

ب: نتایج تحلیل جدول سوات نشان داد که از بین عوامل خارجی مؤثر، ۷ عامل به‌عنوان فرصت‌ها و ۱۲ عامل به‌عنوان تهدیدات بیرونی شناسایی گردید.

ج: تحلیل کیفی عوامل داخلی و خارجی نشانگر آن است که ضعف‌ها و تهدیدات در مقابل قوت‌ها و فرصت‌ها بالاتر است و

از دیدگاه کارشناسان و مسئولان شهر بابل تهدیدات مربوط به مهاجرت به شهر، از بین رفتن زمین‌های کشاورزی باغی و تخریب مراتع با میانگین رتبه‌ای ۴/۱۲ و وزن نسبی ۰/۳۴۳ می‌باشد و بعد از آن به ترتیب افزایش قیمت زمین در شهر با میانگین رتبه‌ای ۴/۰۷، فراوانی ساخت و سازهای بدون برنامه با میانگین رتبه‌ای ۴/۰۶، از بین رفتن چشم اندازهای زیبای طبیعی با میانگین رتبه‌ای ۴/۰۵، سودآوری تغییر اراضی کشاورزی به مسکونی و افزایش ناامنی در جامعه با میانگین رتبه‌ای ۴/۰۱، نگاه سودجویانه مالکان زمین‌های کشاورزی اطراف شهر با میانگین رتبه‌ای ۴، فقدان سیستم مدیریت یکپارچه و هدفمند با میانگین رتبه‌ای ۳/۹۴، نداشتن ضوابط و مقررات کارآمد در برخورد با اسکان غیررسمی با میانگین رتبه‌ای ۳/۹۱، گرایش به استفاده از مصالح نامرغوب با میانگین رتبه‌ای ۳/۹۰، بالا بودن سطح آب‌های زیرزمینی با میانگین رتبه‌ای ۳/۸۷ و فقدان منابع مالی کافی برای اسکان بهینه مهاجران با میانگین رتبه‌ای ۳/۸۵ قرار دارند.

ساخت داخلی شهرها مطرح است، تبعیت نکرده و شهر تقریباً در تمامی جهات (به غیر از شمال شرقی که وصل به شهر امیرکلا می‌باشد) گسترش یافته است و این گسترش بی‌رویه اولاً زمین‌های کشاورزی و باغی اطراف شهر را مورد حمله قرار داده و باعث کاهش میزان زمین‌های کشاورزی شده است که خود نتایج زیان بار طبیعی- زیست‌محیطی زیادی را به دنبال دارد. ثانیاً باعث افزایش مشکلات اجتماعی فرهنگی نظیر، تراکم جمعیت، ناهنجاری‌های اجتماعی، کمبود امکانات و تجهیزات شهری، بالا رفتن قیمت زمین و مسکن، تغییر گسترده کاربری اراضی و ... شده است. بنابراین باید با ارائه راه‌حلهایی از سرعت روبه رشد نابودی زمین‌های کشاورزی و باغی و رشد ناموزون فضایی- کالبدی شهر بر اثر مهاجرت‌های بی‌رویه و بدون برنامه‌ریزی جلوگیری کرد.

راهکارها

با توجه به نتایج به دست آمده راهکارهای زیر ارائه می‌شود:

الف: در زمینه تعدیل مهاجرت:

- ایجاد زمینه‌های اساسی اشتغال از طریق بسط فعالیت‌های کشاورزی و دامداری در روستاها
  - ایجاد تسهیلات لازم برای ساخت مسکن در روستاها
  - تثبیت قیمت محصولات کشاورزی و بیمه محصولات
- ب: در زمینه کنترل آلودگی زیست‌محیطی
- کنترل نحوه دفع فاضلاب‌های شهری
  - گسترش فرهنگ عمومی در زمینه حفظ محیط زیست
  - احداث پارک و فضای سبز در محلات حاشیه‌نشین
  - احداث کانال و شبکه جمع‌آوری و تصفیه فاضلاب‌ها

ج: در زمینه توسعه فضایی کالبدی

- عدم اجازه ساخت و ساز در زمین‌های زراعی و باغی
  - عدم ارائه خدمات توسط ادارات برق و آب و ... به مسکن در حال احداث غیر رسمی
  - وجود یک نهاد نظارتی قوی در خارج از مدیریت شهرداری برای نظارت بر ساخت و سازها
- د: در خصوص اسکان بهینه مهاجران
- احداث شهرک‌های جدید در زمین‌های بایر و بلا استفاده
  - وجود مدیریت واحد در زمینه رسیدگی به وضعیت مهاجران
  - شناسایی مناطق مهاجر پذیر و برنامه‌ریزی برای خدمات‌رسانی مطلوب به این مناطق.

نشان دهنده تأثیراتی است که مهاجرت بر توسعه پایدار شهر بابل داشته و باعث ناپایداری در زمینه‌های مختلف شده است.

د: نتایج کمی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها با توجه به جدول شماره ۴-۱۷ بیانگر آن است که:

۱. مکانی برای سرریز جمعیت روستایی اطراف بابل با میانگین رتبه‌ای ۳/۴۴ به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت و افزایش ساخت و ساز به عنوان کم اهمیت‌ترین نقطه قوت انتخاب شده‌اند. در ضمن هیچ یک از مؤلفه‌ها میانگین وزن بیش از ۳/۵ را کسب نکرده‌اند. بنابراین مهاجرت به شهر باعث ناپایداری در شهر شده و راه رسیدن به توسعه پایدار را مشکل کرده است.
۲. در بین مؤلفه‌های مربوط به نقاط ضعف تأثیر مهاجرت بر توسعه شهر ساخت و سازهای غیر قانونی در محلات مهاجرنشین با میانگین رتبه‌ای ۴/۲۵ به عنوان مهم‌ترین نقطه ضعف و هزینه بالا برای درست کردن معابر با میانگین رتبه‌ای ۳/۷۶ به عنوان کم اهمیت‌ترین نقطه ضعف انتخاب گردیدند. نکته قابل توجه آن است که میانگین رتبه‌ای وزن‌ها بیش از ۳/۵ می‌باشد.

۳. در مؤلفه‌های مربوط به فرصت‌ها ایجاد اشتغال جدید در مناطق مهاجرنشین با میانگین رتبه‌ای ۳/۴۵ به عنوان مهم‌ترین فرصت و توجه عمومی به مقوله محیط‌زیست با میانگین رتبه‌ای ۳/۱۶ به‌عنوان کم اهمیت‌ترین فرصت خارجی انتخاب گردیدند. نکته قابل ذکر این مؤلفه‌ها در میانگین رتبه‌ای کم‌تر از ۳/۵ است که کسب کرده‌اند.

۴. بررسی تهدیدهای خارجی نشان می‌دهد که مؤلفه کاهش زمین‌های کشاورزی و باغی با میانگین رتبه‌ای ۴/۱۲ به عنوان مهم‌ترین تهدید و فقدان منابع مالی برای اسکان مهاجران با میانگین رتبه‌ای ۳/۸۵ به عنوان کم اهمیت‌ترین تهدید خارجی انتخاب گردیدند. نکته قابل توجه در میانگین رتبه‌ای مؤلفه‌ها می‌باشد که بالاتر از ۳/۵ را نشان می‌دهد.

۵. نکته قابل توجه در بررسی‌ها این است که با توجه به نتایج تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها با مدل سوات از دیدگاه کارشناسان، برنامه‌ریزان، مسئولان و مدیران شهر بابل نشان می‌دهد که نقاط ضعف و تهدیدات مهاجرت بر توسعه شهر بسیار بیش تر از نقاط قوت و فرصت‌های آن می‌باشد. بنابراین مهاجرت به شهر باعث ناپایداری در شهر شده و راه رسیدن به توسعه پایدار را مشکل کرده است.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه بر روی شهر در این تحقیق نشان داده است که توسعه شهر بابل در چند دهه‌ی اخیر از الگوی خاصی که در نظریات

۵: در خصوص توسعه پایدار

فشرده سخن این که اگر بخواهیم با دیدی انتقادی به مهاجرت و پیامدهای آن در شهر بابل نگاه کنیم باید بگوییم که مهاجرت فی نفسه یک پدیده منفی نیست، بلکه واکنشی طبیعی و ارگانیک به تغییر نظام اجتماعی و سازمان اقتصادی است. در واقع شاید مهاجرت تنها راه حل آسان برای رهایی از مشکلات خانوار باشد، لکن وقتی که روند مهاجرت به شهر بیش تر از رشد و توسعه اقتصادی- اجتماعی باشد و مکان‌گزینی مناسب و بهینه‌ای برای مهاجران تازه وارد به شهر انجام نگیرد، آن وقت به یک رخداد و عمل ناهنجار تبدیل شده و تهدیدی جدی برای توسعه پایدار شهری می‌باشد. همانند آنچه که در بابل اتفاق افتاده است.

— به منظور نیل به توسعه پایدار شهری، باید به گونه‌ای بین افزایش تقاضای زمین توسط مهاجرین تازه وارد و ضرورت حفظ اراضی کشاورزی و باغی برای تغذیه و استفاده نسل حاضر و آینده تعادل برقرار کرد.
— برنامه‌ریزان و مسئولان نیز برای حفظ و کنترل اصولی زمین‌ابزارهای خاص خود را داشته و به سهم خویش می‌توانند در کاهش آسیب‌های زیست‌محیطی و نیل به توسعه پایدار ایفای نقش نمایند.
— برنامه‌ریزی به گونه‌ای انجام شود که اراضی مرغوب کشاورزی و باغی اطراف شهر را برای آینده نگه دارند و از هرگونه ساخت و ساز و تغییر کاربری جلوگیری کنند.

REFERENCES

- Ahadnejad, M., Ghasemi A. & Kazemi, L., (2014), *Using the pattern of urban development strategies in the planning of green space: case study: A region of Zanjan*, Journal geography and urban planning perspective Zagros, The sixth year, NO. 19: 21- 7.
- Bemanian, M.R., Mahmoodi nejad, H., (2008), *Theories of physical development of the city*, The country's municipal organization, Tehran , Iran.
- Bill, A., Mitchell, W., (2006), *Great Expectations - migration and labour market outcomes in Australia*, Centre of Full Employment and Equity, Australia.
- Black, R., Dominic k., Ronald, S., Daniel, C., Akira, M., Schmidt-verkerk, K., (2008), *Demographics and their policy implications for migration*, university of Sussex, Uk.
- Cheng, J., Masser, I., (2004), *Understanding Spatial and temporal processes of Urban growth*, Cellular automata modeling.
- Clark, Jho. Ins, (2001), *Principle of Population Geography, translated in to Persian by Masud Mahdavi*, Tehran, Qomes Publication.
- Fan, Cindy., (2002), *The elite, the natives, and the outsider: Migration and labor market segmentation in urban China*, Annals of the Association of American Geographers, 92 (1): 103-124.
- Findly, Sally, (1993), *planning, internal migration*, Translation Lahsaei A. Zadeh, Shiraz, The Heralds.
- Hass. Hein, De, (2008), *Migration and development, A Theoretical Perspective*, International Migration Institute.

9. Hatami Nejad, Hosein, Rabbani, Taha, Mohammadi varzaneh, N. Asadi, Saleh, (2012), *Physical development of the city Varzaneh and its future strategies for spatial development of city*, Land use Planning Magazine , No2: 53- 74.
10. IOM, (2005), *World Migration Report 2005*, Geneva: IOM.
11. Lewis, G.J. (1982). *Human Migration*”, Croon Helm, London.
12. Liebig.T., (2003), *Migration Theory from a Supply-Side Perspective*, Research Institute for Labour Economics and Labor Law.
13. Pitiet, Jan, (1990), *Rural migration, translated by Mohammad Momeni tiles*, Tehran, Islamic Revolution Organization, publications and training.
14. Rabbani, R., (2006), *urban sociology*, Isfahan, Isfahan University Press.
15. Rajaei, S.A., Poorahmad, A. & Zebardast, E., (2014), *Urbanization, views, opinions and international experience, geography*, Iran Geographic Society Quarterly, year. 12, NO. 41: 217-201.
16. Rowthorn, Robert, (2004), *The Economic Impact of immigration* , Economic faculty, university of Cambridge.
17. Salaverzizadeh, M., Mohammadi, J., Kaboodi, A., (2014), *Zoning urban development, the use of fuzzy logic in GIS, a case study, Gorgan, Gonbad and Aliabad*, Human Geography Research Journal, Volume 46, NO. 4: 823- 809.
18. SCI, (Statistical Center of Iran), *General Population and Housing Census*, Years 1976- 2011.
19. Sheikhi, M. T., Tayebinya, M.F., (2013), *Assessment of the social, cultural and welfare of migrant households satisfaction to Tehran*, sociological studies of urban, Third, Seventh: 54- 25.
20. Somerville, W., Sumption, M., (2009), *Immigration and the labour market: Theory, Evidence and Policy*, Equality and Human Rights Commission.
21. Taylor, J., Edward., Martin, P., (2001), *Human Capital: Migration and Rural Population Change*. published by Elsevier Science, New York.
22. United Nations, (2001), *Financing Global social Development symposium*, February 7, Annotated Agenda and program of work, Department of Economic and social Affairs, united Nations, New york.
23. Zangiabadi, Ali.(1992), *Spatial pattern analysis of physical development of the city of Kerman*, Master's thesis, University of Tarbayat Modarres.
24. Zanjani, Zangane Chekny, Yaghoob, (1999), *Analyze the factors affecting social and physical development and construction of the city, The Sabzevar*, PhD thesis, to help doctor Hussein Sheiki, Tarbiat Modarres University.
24. Zanjani, Habibullah, (2001), *Immigration*, Tehran, published by Samt.
25. Ziyari,K., Asadi, R., Sadeghi, M., (2013), *Analysis, modeling and forecasting regional labor migration, for example, province*, Journal of Geographical Space, Vol XIII, NO. 44: 1- 18.